

Шемшученко Ю.С., Оніщенко Н.М., Пархоменко Н.М., та ін. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 116 с.

УДК 342.1(043.2)

**Купіна Л.Ф.**, д.ю.н., професор,  
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України,  
м. Київ, Україна

## **ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ВЛАДИ У ВИЗНАННІ БАЗОВИХ ЦІННОСТЕЙ ЄС: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Реалізація Україною взятих на себе зобов'язань в процесі євроінтеграції передбачає проведення низки реформ, за якими наша держава має визнати базові цінності європейської спільноти - повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, зокрема прав меншин. Вбачається, що вказанні зобов'язання та завдання, які стоять перед Україною, можливо виконати при наявності однієї із складових євроінтеграції - потужної інституційної спроможності органів публічної влади. Насамперед, це дозволить завершити імплементацію національного законодавства до права ЄС та повноцінно інтегруватися Україні до європейської спільноти як країни, яка за одним із Копенгагенських критеріїв, сформувала стабільні інституції, що забезпечують демократію, верховенство права, права людини та повагу до прав меншин.

Аналіз аналітичних матеріалів та звітів урядових і неурядових організацій приводить до висновку, що на сьогодні процес імплементації законодавства до асquis ЄС має системні проблеми, які перешкоджають його повній та швидкій реалізації. Такими є, зокрема, недостатня інституційна спроможність відповідальних органів державної влади, які потребують більшої кількості фахівців для розробки необхідного законодавства, додаткових фінансових ресурсів, залучення експертної підтримки в рамках міжнародної технічної допомоги; потреба у створенні нових профільних органів; дія режиму воєнного стану; гостра необхідність проведення заходів серед суб'єктів владних повноважень щодо поглибленого вивчення та аналізу актів права ЄС та з метою підвищення кваліфікації з питань адаптації законодавства України до актів права ЄС [1], [2].

Попри наявність окреслених проблем, інституційні органи продовжують реалізовувати євроінтеграційну політику через План заходів з виконання Угоди про асоціацію, що сприяє інтеграції України зі нинішнього статусу країни-кандидата до повноцінного члена ЄС та є

нормативно-правовим механізмом визнання та усталеного закріплення в українському суспільстві базових цінностей ЄС [3]. Водночас, інтеграція базових цінностей ЄС в українське суспільство не відбувається стрімко, що в певній мірі залежить від викликів, які виникають перед інституційними органами влади та здатністю їх долати, що спробуємо дослідити через аналіз здобутків антидискримінаційної політики України.

Одним із напрямів антидискримінаційної політики України є визнання та впровадження в українське суспільство цінностей рівності та поваги до прав людини, які є основою концепції прав людини та гарантуються державою у відповідності із міжнародними стандартами. Ключовим документом, положення якого, з точки зору європейського вектору розвитку України гарантують утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту є Національна стратегія з прав людини (надалі – Стратегія) [4]. Як вказано в самій Стратегії вона створена задля вдосконалення діяльності держави в сфері прав людини та спрямовується на об'єднання суспільства з питань щодо розуміння цінностей прав і свобод людини, що забезпечуються та захищаються на основі принципів рівності та недискримінації. Документом окреслено 27 стратегічних напрямів, які визначають окремі завдання інституційного механізму, що мають бути виконані задля досягнення цілей. Посеред інших, Стратегією визначені напрями антидискримінаційної політики України в частині запобігання та протидії дискримінації, забезпеченню рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, протидії домашньому насильству за ознакою статті, експлуатації та торгівлі людьми та окреслені завдання [4]. Варто зазначити, що кожен напрям містить оцінку проблем, які необхідно вирішити задля отримання запланованих показників досягнення стратегічних цілей, фактично – формування змісту дорожніх карт та плану заходів щодо законодавчих змін та конкретних дій уповноваженими органами влади в процесі реалізації Стратегії. Документом передбачено щорічне звітування за його виконання, яке викладається у формі аналітичного звіту по кожному напрямку із зазначенням моніторингових та статичних даних щодо кожного показника.

Якщо проаналізувати звіт за 2022 рік, в частині виконання антидискримінаційних напрямів Стратегії, то виконання стратегічної цілі – запобігання та протидія дискримінації забезпечено набуттям чинності змін до трьох нормативних актів (щодо поняття дискримінаційна реклама; розширення переліку підстав порушення рівноправності, за які передбачена кримінальна відповідальність; встановлення адміністративної відповідальності за мобінг), прийняттям Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» та Ратифікацією Україною Конвенції

Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству й боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [5].

На нашу думку, із наведених в звіті показників, Ратифікація Стамбульської конвенції є знаковим критерієм ефективної реалізації цього напрямку Стратегії. Ратифікація Конвенції стала знаменним символом остаточного прийняття міжнародних стандартів прав людини як способу декларування європейських цінностей, робота над чим велася з 2017 року, коли в процесі адаптації законодавства, згідно з вимогами Стамбульської конвенції Україна прийняла Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а згодом було вдосконалено кримінальне та кримінально процесуальне законодавства, що створило правову систему захисту прав жінок і дівчат проти проявів насильства. Ухвалення Закону України про Ратифікацію Конвенції є однією із форм впровадження базових цінностей ЄС з позиції ознак здорового суспільства, що визначає засади політики держави щодо протидії насильству відносно жінок та дівчат і досягнення рівності в правах та можливостях, про що не можна стверджувати оцінюючи інші показники реалізації антидискримінаційному напрямі Стратегії, які викладенні в аналітичному звіті за 2022 рік. На нашу думку, вони виконанні без врахування умов, в яких здійснюється реалізація Стратегії: дія режиму воєнного стану, масова імміграції осіб жіночої статті, ускладнення звернення за захистом порушених прав до правоохоронних органів та суду, у зв'язку із загрозами ракетних обстрілів та інші чинниками суб'єктивного та об'єктивного характеру, які впливають на інституційну спроможність органів влади. Свідченням цього є зафіксована у звіті інформація щодо відсутності у 2022 році вчинених дій для забезпечення функціонування комплексної системи збору даних про порушення законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації та визначення кількісного співвідношення кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів нетерпимості, які були направлені до суду з обвинувальним актом, до кримінальних проваджень, які розглянуто з постановленням вироку, що набрав законної сили. Це позбавляє можливості фіксувати прояви дискримінацій, запобігати порушенню рівності прав, аналізувати задіяні форми дискримінації та ефективно здійснювати антидискримінаційну політику.

Не варто знецінювати здобутки України в сфері ліквідації дискримінації та формуванню нормативно-правових механізмів запобігання насильству жінок, що впродовж декількох років є одним із пріоритетних напрямів соціальної політики України. Водночас, викликом, який наразі стоїть перед інституційним механізмом із забезпечення імплементації європейських цінностей, які визнаються через нормативне забезпечення рівності та поваги до прав людини, є проведення активної

роботи із реалізації тих міжнародних зобов'язань та ініціатив до яких приєдналася Україна за останні роки шляху євроінтеграції, не надаючи статус прийнятим нормативним актам національного законодавства декларативного характеру. З цією метою варто більше приділити уваги якості законодавства, яке розробляється в процесі *acquis*, що сприятиме ефективності норм та досягненню позитивних результатів в реалізації соціальної політики рівності, адже досконалий характер норми права – це результат узгодженої правотворчої політики із цілями, які ставить перед собою кожен орган інституційного механізму по наближенню національного законодавства до права ЄС. При цьому, важливим критеріями забезпечення цього є професійний рівень фахівців, які розробляють, реалізують та оцінюють результати правозастосування, що дозволить уникнути «формального» виконання стратегічних документів та належний рівень правосвідомості суб'єктів на яких поширюється дія вказаних норм, що дозволить зробити висновок про достатність поінформованості суспільства щодо способів та форм захисту порушених прав, а також оцінити їхнє прагнення до визнання базових цінностей європейської спільноти.

#### *Література*

1. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу. URL: [https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit\\_UA.pdf](https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf)

2. На шляху до Європейської інтеграції. Дослідження наявних проєктів та потреб зацікавлених сторін в Україні. URL: [https://ednannia.ua/images/Zvit\\_EI\\_UKR\\_WEB.pdf](https://ednannia.ua/images/Zvit_EI_UKR_WEB.pdf)

3. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

4. Національна стратегія у сфері прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/natsionalna-strategiya-u-sferi-prav-lyudini-6757>

5. Аналітичний звіт про стан виконання Національної Стратегії у сфері прав людини у 2002 році. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/03/07/20230307203535-51.pdf>